

Aktuality k ÚSES z působení AOPK ČR

Jaromír Kosejk a kol.

Sekce ochrany přírody a krajiny,
Odbor obecné ochrany přírody a krajiny

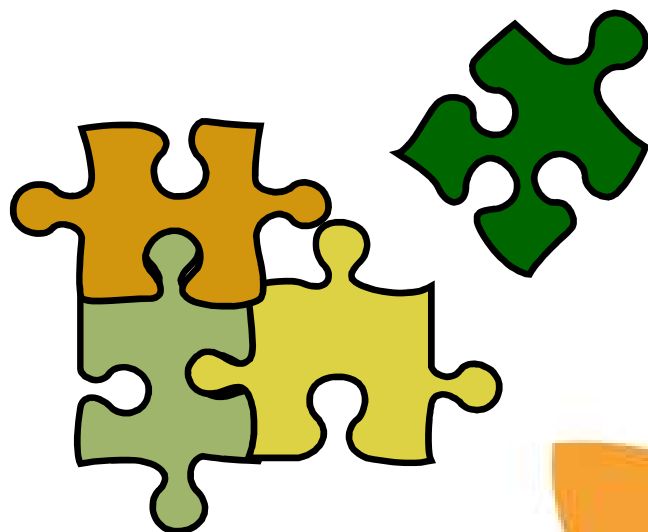

Seminář ÚSES – zelená páteř krajiny,
Brno, 7. 9. 2022

OBSAH PRESENTACE

- Projekt Plán ÚSES v CHKO
- Multifunkčnost ÚSES
- Změna přístupu k ÚSES
- Standardy ÚSES
- ÚSES a finanční nástroje

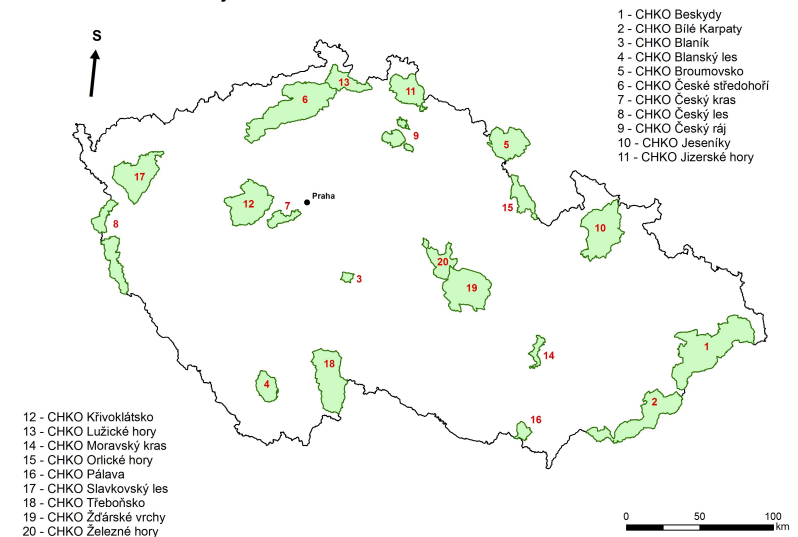

Kresba: Pavel Štěrbá, AOPK ČR

Projekt Plán ÚSES v CHKO

- ➔ **Financování:** Operační program Životní prostředí
- ➔ Prioritní osa 4: Ochrana a péče o přírodu a krajinu, Specifický cíl 4.1: Zajistit příznivý stav předmětu ochrany národně významných chráněných území
- ➔ **Náklady:** 47 015 451 Kč vč. DPH
- ➔ **Období realizace:** 1. 4. 2021 – 31. 12. 2023
- ➔ **Lokalizace:** 20 CHKO (bez Kokořínsko – Máchův kraj, Brdy, Poodří a Litovelské Pomoraví)

Plán ÚSES v CHKO - zájmové území

Projekt Plán ÚSES v CHKO

- ➔ **Základním cílem projektu** je zajištění metodicky sjednoceného vymezení skladebných částí územního systému ekologické stability (ÚSES) na území výše uvedených CHKO v návaznosti na vymezení ÚSES v sousedních katastrálních územích mimo CHKO.
- ➔ Probíhá **revize veškeré stávající dokumentace a aktualizace vymezení skladebných částí místního, regionálního a nadregionálního ÚSES**
- ➔ Posílení funkce ÚSES v rámci **ekologické sítě**
- ➔ Výstupem projektu jsou **plány ÚSES (dle § 2 vyhl. č. 395/1992 Sb.)** pro jednotlivé CHKO zpracované s využitím dat o aktuálním stavu přírody a krajiny s využitím mimo jiné jako kvalitní podklad pro územně plánovací dokumentaci či pozemkové úpravy
- ➔ Představa **pokračování** v dalších projektech **k realizaci ÚSES**

Projekt Plán ÚSES v CHKO

- ➔ **Inovativní přístup**
- ➔ Základním metodickým podkladem je **Metodika vymezení ÚSES (MŽP, 2017)**
- ➔ S ohledem na specifické požadavky ochrany přírody a krajiny na území CHKO je zdůrazněn **specifický biologický aspekt** řešeného území, tedy zejména **zahrnutí vybraných přírodních a přírodě blízkých biotopů a zajištění jejich konektivity**
- ➔ Tento přístup:
  - Zohledňuje **aktuální poznatky a potřeby v ochraně přírody**
  - Do ÚSES **zahrnuje širší spektrum přírodních biotopů, jejich ochranu a konektivitu** (stepí, lesostepí, vlhkých luk a mokřadů)
  - Zvýší význam ÚSES v CHKO jako nástroje pro řešení problému **fragmentace prostředí a populací**

Multifunkčnost ÚSES

- ➔ ÚSES se vyznačuje plněním řady **ekologických, biologických či estetických funkcí**
  - Podpora ekologické stability krajiny
  - Zvyšování biodiversity - druhové a stanovištní
  - Umožnění migrace organismů, zajišťování konektivity přírodních biotopů, zmírňování dopadů fragmentace krajiny
  - Krajinotvorné funkce, obnova krajinných prvků
  - Ochrana proti půdní erozi
  - Zadržování vody v krajině
  - Obnova a podpora toku látek, energií a informací v krajině a obnova genofondu
  - Zvyšování přírodní a estetické hodnoty krajinného rázu
  - Napojení sídelní zeleně na okolní krajinu
  - Zatraktivnění přístupu do krajiny (rekreační, sportovní využití)

Metodika vymezení ÚSES

- ➔ Zkušenosti AOPK ČR při vymezení ÚSES:
  - Renomovaný autorizovaný projektant ÚSES: při vymezení biogeografické jednotky nepoužívám, vycházím z vrstvy přírodních biotopů... STG řada autorizovaných projektantů ÚSES neumí vymežit
  - Jiný autorizovaný projektant – co jsou to STG?
- ➔ Metodika vychází z klasických teorií ÚSES – 70. léta 20. století: unikátní v rámci Evropy, nové, 3 úroňový ÚSES.. a dle těchto teorií udává metodika vyvážené principy vymezení

Potenciální přírodní ekosystém

Z metodiky – klasická teorie ÚSES

- ➔ V **reprezentativním biocentru** musí být zastoupeny všechny charakteristické potenciální přírodní ekosystémy
- ➔ Při současných klimatických podmínkách a při absenci původních velkých stád býložravců by klimaxem na více než 95 % území ČR byly **lesní ekosystémy**
- ➔ **Reprezentativní biocentra** a biokoridory přírodního ÚSES mají proto až na výjimky jako **cílové ekosystémy lesní, která mají nejvyšší ekologickou stabilitu**
- ➔ Lesní ekosystém je potenciálním přírodním ekosystémem na většině našeho území, a proto i cílovým ekosystémem většiny přírodního terestrického ÚSES

Ekologická stabilita

- ➔ Zajistí vyšší ekologickou stabilitu jen **les? Ne. Naopak.**
- ➔ **Klasická teorie** je **překonána**. Existuje vrstva mapování biotopů pro celé území ČR, jsou jiné problémy krajiny než v 70. letech, výrazná fragmentace krajiny, zhoršená konektivita, nedostatek vody, malá retenční schopnost, zrychlený odtok vody, změny klimatu, více extrémních situací..
- ➔ Vodní prvky na hydrických řadách 3 a nižších se dle metodiky nevymezují a nemají význam – proti aktuálnímu problému zadržování vody v krajině zakládání tůní, nádrží..
- ➔ **Je třeba počítat s působením člověka** – v minulosti i v současnosti. Člověk byl a je nedílnou součástí krajiny
- ➔ *Pickett et al. 2007, Ives & Carpenter 2007, Plesník 2010,*
- ➔ *Petříček & Plesník 2012, Lindenmayer et al. 2017 ad.*

ÚSES a ochrana přírody a krajiny

- ➔ Potřebuje ochrana přírody a krajiny jen **les? Ne.**
- ➔ **Lesní společenstva** jsou v podmínkách ČR v porovnání s ostatními **nejméně ohrožené** (je zde nejmenší podíl ohrožených a mizejících druhů)
- ➔ Například **stepní biotopy** patří ve střední Evropě druhovou rozmanitostí často k **nejbohatším** a zároveň i k **nejohroženějším**
- ➔ **Zalesňování** v rámci realizace ÚSES (na základě vymezení ÚSES a uvedeného cílového stavu v plánu ÚSES) může mít **negativní vliv na předměty ochrany dle ZOPK**
- ➔ Cesta v metodice – 2 ÚSESy přírodní a antropogenně ovlivněný – **zmatek**
- ➔ *Pro rozhodování o vhodnosti vymezení antropogenně podmíněného regionálního ÚSES je důležité, zda jsou příslušné antropogenně podmíněné ekosystémy pro daný bioregion a typ biochory charakteristické - luční regionální ÚSES jen v 11 bioregionech*

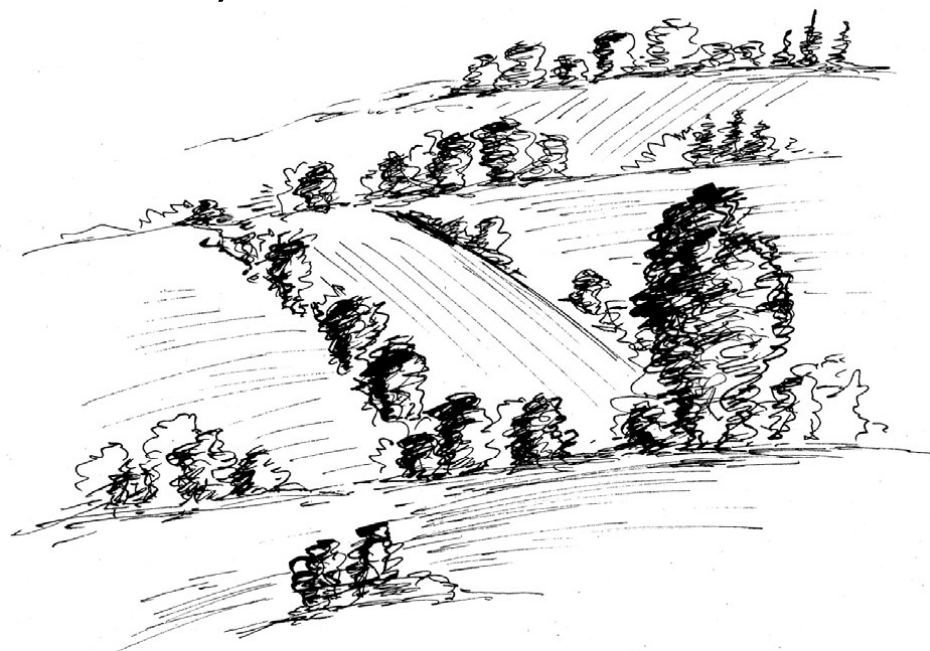
Zarůstání krajiny

- ➔ Nejde zdaleka jen o realizaci BK, které vytváří **fragmentaci** - to je řešitelné, ale o **realizovaná lesní BC a rozšiřování lesa na úkor jiných (potenciálních) biotopů a společenstev**
- ➔ **Alternativou** ke klasickým biokoridorům mohou být i takzvané **nášlapné kameny (stepping stones)**, tedy soubor menších plošek vzdálených nedaleko od sebe mezi většími biocentry – interakční prvky
- ➔ Příklady CHKO: Český les, Beskydy, ale i všechna ostatní. Nejcennější luční enklávy (druhy rostlin, živočichů včetně zvláště chráněných, lokality soustavy Natura 2000, krajinářsky hodnotné lokality, MZCHÚ, **biocentra ÚSES**) **problém se zarůstáním a sukcesí**, provádí se management
- ➔ Vymezená biocentra na bezlesí dle metodiky – **ZALESNĚNÍ** – **zhoršení stavu přírody a krajiny**

Ekologická síť

- ➔ Není možné, aby ÚSES (BC) byly řešeny **proti zájmům ochrany přírody a krajiny**
- ➔ ÚSES sám o sobě nemůže suplovat ochranu druhů, či zajistit ochranu dálkových migračních tras živočichů, ale může tomu napomoci v rámci svého postavení v **ekologické síti**, kterou spolu s dalšími nástroji OPK **vytváří**
- ➔ Ekologickou síť tvoří řada prvků (velkoplošná i maloplošná ZCHÚ, lokality soustavy Natura 2000, přírodní parky, VKP, ÚSES.)

Zemědělská krajina s remízky tvořící přirozená společenstva

Funkce ÚSES

- ➔ ÚSES tvoří **páteř ekologické sítě**, napomáhá zvyšovat ekologickou stabilitu, biodiverzitu, odstraňovat bariéry, omezovat fragmentaci, ale jen ÚSES funkce ekologické sítě nezajistí
- ➔ **Brožura AOPK ČR** „Realizace skladebných částí ÚSES (Kosejk, Petříček, Klápště, Franková, 2009): „*Při realizaci skladebných částí není nutné, aby jejich celou plochu tvořily lesní porosty. Ty by měly být doprovázeny křovinnými a travinnými porosty, případně vodními plochami v mozaice biotopů, která je jak stabilní, tak biologicky vysoce rozmanitá.*“

ÚSES dotváří drobnou krajinnou mozaiku a zvyšuje hodnotu krajinného rázu

Nutná změna paradigmatu přístupu k ÚSES nejen v souvislosti s nature restoration

- ➔ Obdobně nahlíží na problematiku **přírodních biotopů** i aktuálně projednávaný **návrh nového nařízení evropského parlamentu a rady o obnově přírody**, které mimo jiné v kapitole II, článku 4 **ukládá propojit přírodní biotopy při zohlednění ekologických nároků druhů**.
- ➔ **Nutná změna paradigmatu přístupu k ÚSES nejen v souvislosti s nature restoration**
- ➔ Nejde o **revoluci**, jsou jasné limity z ÚPD, plně **podporujeme uchování ÚSES** a **považujeme za nezbytné vycházet z dosavadního vymezení**. Chceme usilovat o maximální kontinuitu při respektování **principu přiměřené konzervativnosti**. Podstatná část metodiky je využitelná i při změně přístupu.
- ➔ Jde o zefektivnění působení ÚSES v krajině

Nutná změna paradigmatu přístupu k ÚSES nejen v souvislosti s nature restoration

- ➔ Jako **hlavní princip** vymezení ÚSES využít vymezení dle **aktuálního stavu krajiny** - výskytu přírodních biotopů, a na ně vázaných živých organismů
- ➔ Nevymezovat (pouze) s ohledem na potenciální lesní ekosystémy
- ➔ Přirozená stanoviště všech typů biotopů typických pro konkrétní krajinu se musí stát společným základem všech variantních řešení pro využívání určitého území
- ➔ Úprava metodických postupů
- ➔ Podpora:
  - prof. Bejček, děkan FŽP ČZÚ
  - prof. Kovář, odd. geobotaniky PŘF UK
  - doc. Kučera kat. biologie ekosystémů PŘF JČU
  - prof. Storch, Centrum pro teoretická studia UK a kat. ekologie PŘF UK
  - od mnoha externích biologů i odborných pracovníků v rámci AOPK ČR

Standardy péče o přírodu a krajinu

ŘADA C – ÚSES, INTERAKČNÍ A KRAJINOTVORNÉ PRVKY

➔ Zabývá se rozpracováním dílčích okruhů v zakládání a péči o skladebné části ÚSES, interakční a krajinotvorné prvky na nelesních plochách

00 Obecné

00 001 Názvosloví

01 Kontroly, hodnocení, plánování

01 001 Hodnocení funkčnosti ÚSES

01 002 Navrhování ÚSES (plány, projekty)

02 Technologické postupy

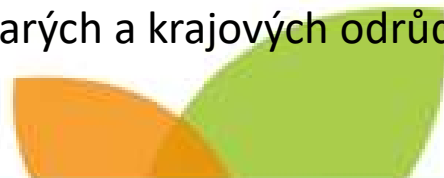
02 001 Vytváření biocenter a biokoridorů ÚSES

02 002 Vytváření interakčních a krajinotvorných prvků

02 003 Funkční výsadby ovocných stromů v zemědělské krajině

02 004 Péče o skladebné části ÚSES vč. interakčních a krajinotvorných prvků

02 005 Péče o jedince a sady starých a krajových odrůd ovocných dřevin

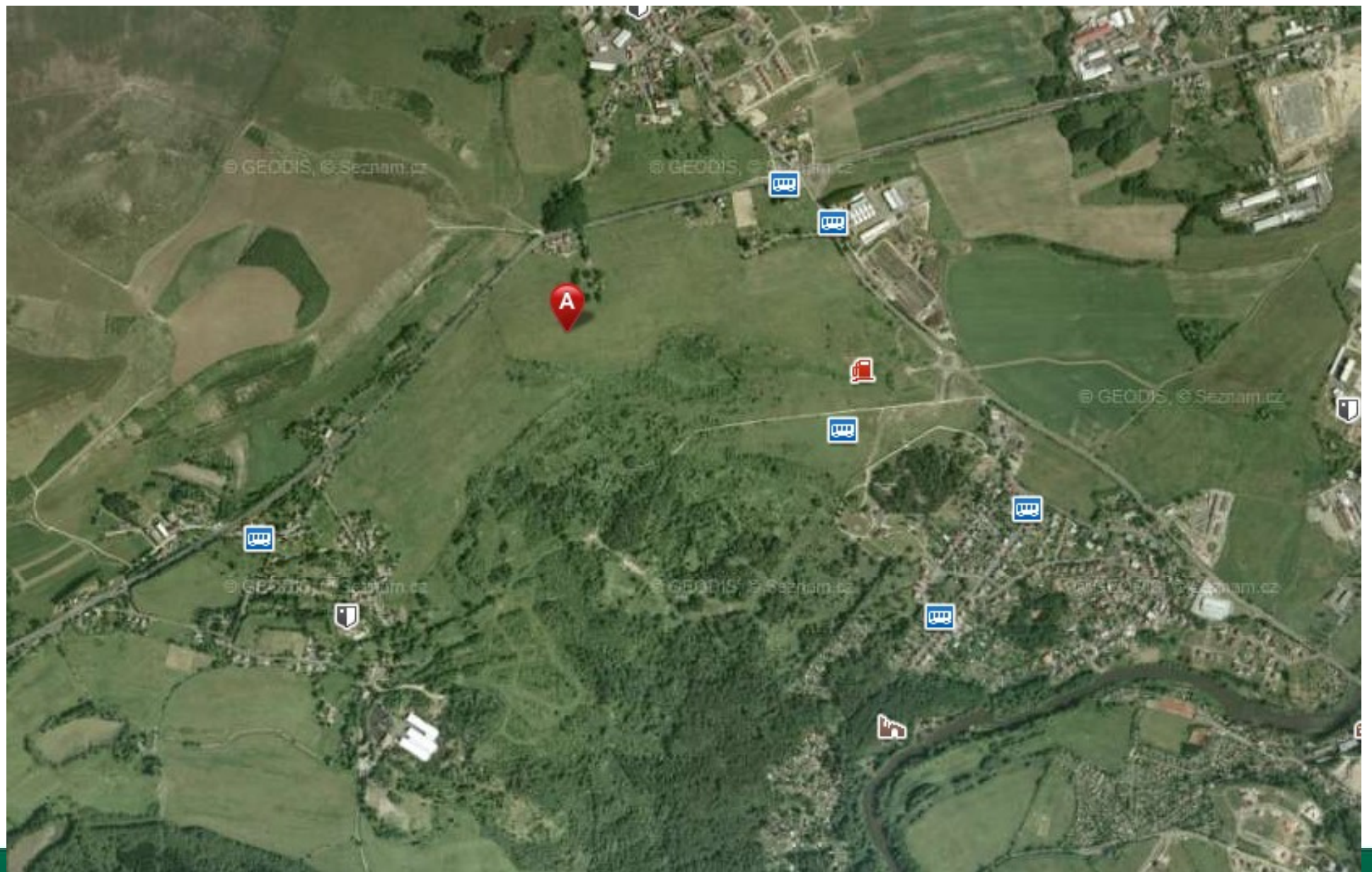

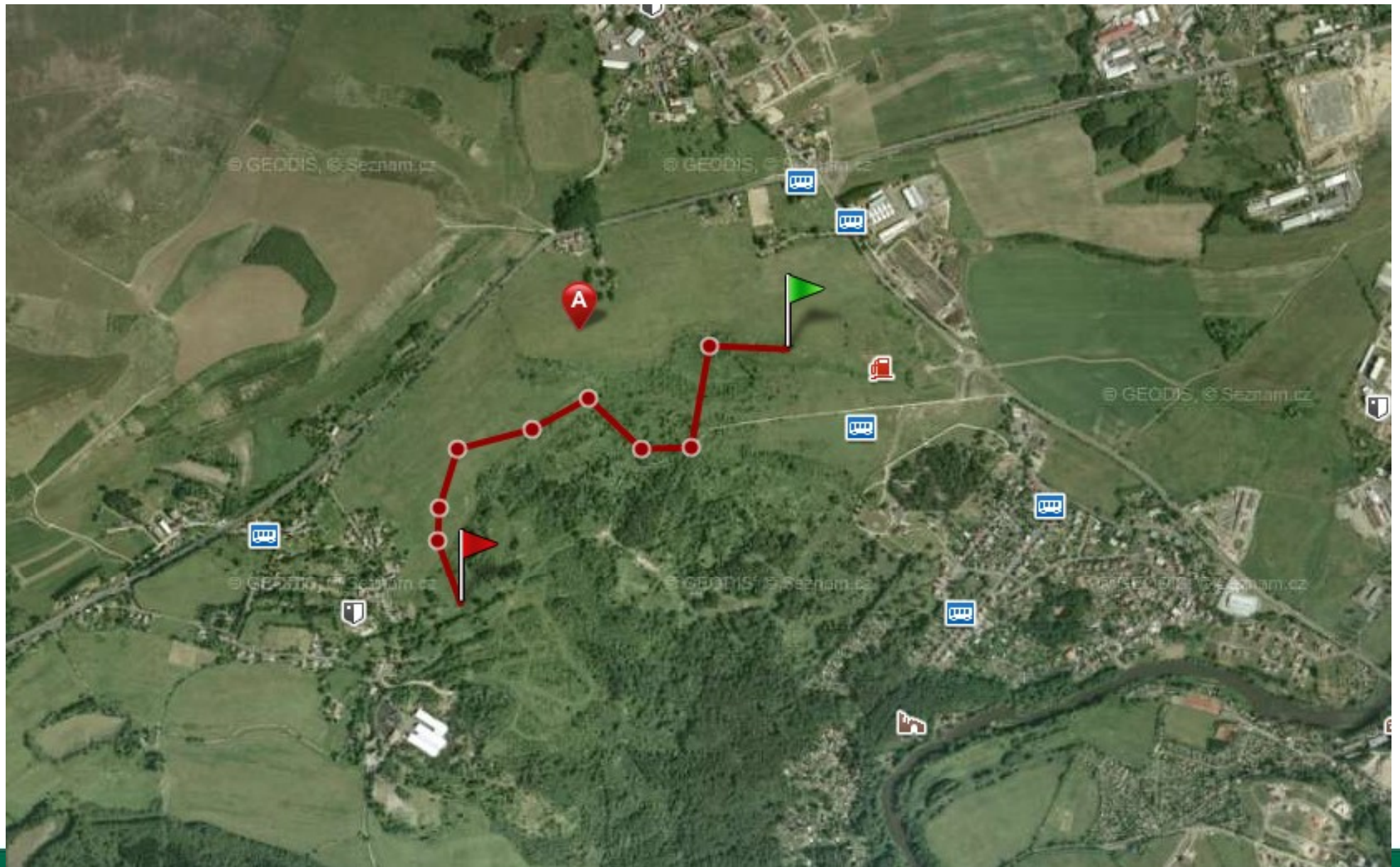
Přetrvávající problémy s ÚSES

- ➔ **Chyby v plánech a projektech ÚSES**
- ➔ ÚSES nejsou navrhovány osobou s autorizací A3.1 projektant ÚSES, což je na výstupech zpravidla vidět na první pohled, nerespektují řadu metodických pravidel
- ➔ Řešením **změna autorizačního řádu** či **udělování autorizace v rámci resortu MŽP**

- ➔ **Chyby v realizacích**
- ➔ Zanedbávaná následná péče
- ➔ Nevhodně řešené pozemkové úpravy
- ➔ Vazba na ÚP

Finanční nástroje

- ➔ Výzva programu **Národní plán obnovy – Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny**
- ➔ Možnost financování tvorby prvků ÚSES i dalších krajinných prvků
- ➔ Realizace mimo zastavěné a zastavitelné území
- ➔ Až do 100 % uznatelných nákladů
- ➔ Do 250 000 Kč na jednu akci
- ➔ Nemusí žádat majitel pozemku, stačí jeho souhlas (včetně souhlasu s udržitelností)
- ➔ Možnost realizací více akcí jedním žadatelem
- ➔ Realizace i víceletých akcí až do roku 2025
- ➔ **Ukončení výzvy: 13. 10. 2022**
- ➔ děkujeme
- ➔ **Vymezování i realizace ÚSES bude řešena i v OP ŽP 2021 – 2027**
- ➔ **www.dotace.nature.cz**

EU_NPO.png

RNDr. Václav Petříček

Václave, DĚKUJEME

PŘÍRODA JE NAŠE DĚDICTVÍ I BUDOUCNOST

Děkuji za pozornost

jaromir.kosejk@nature.cz

